

Павловська Є.О.

аспірант,

ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України»

м. Суми

СУТНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Дефіцит державного бюджету покривається за рахунок залучення державних позик. Це призводить до зростання державного боргу та до зниження економічної безпеки країни. Саме така динаміка державного боргу може загрожувати виникненню боргової кризи.

Питання державного боргу було досліджено у працях вітчизняних та зарубіжних економістів. Але в економічній літературі немає чіткого визначення державного боргу як економічної категорії.

У підручнику «Макроекономіка» Т. А. Агапової та С. Ф. Серегіна державний борг визначається як загальний розмір заборгованості уряду власникам державних цінних паперів, що дорівнює сумі минулих бюджетних дефіцитів [1, с.361].

Вахненко Т.П. визначає державний борг як заборгованість держави в процесі формування і використання додаткових грошових ресурсів держави за рахунок тимчасово вільних грошових коштів юридичних і фізичних осіб, іноземних держав [2, с.16].

Мороз Н. стверджує, що величина державного боргу та дефіциту державного бюджету свідчить про раціональність і ефективність фінансової політики держави та регулюється законодавством. Великий обсяг державного боргу є тягарем для видаткової частини бюджету, оскільки потребує витрат на обслуговування боргу [3, с.67].

В. Федосов, С. Огородник, В. Суторміна визначають державний борг як суму заборгованості за випущеними і непогашеними внутрішніми позиками, а

також суму фінансових зобов'язань країни щодо іноземних кредиторів на певну дату.

Царук О. вважає, що основною причиною виникнення державного боргу є необхідність фінансування дефіциту державного бюджету. Саме тому, аналіз формування державного боргу та оцінка його впливу на економіку має здійснюватись із врахуванням взаємозв'язків джерел фінансування дефіциту бюджету з іншими макроекономічними показниками [4, с.53].

Самуельсон П.А. визначає державний борг як загальну суму боргових зобов'язань уряду у формі облігацій і короткострокових позик [5, с.372].

Дудченко В. стверджує, що державний борг – це сума державних фінансових зобов'язань за випущеними і непогашеними внутрішніми та зовнішніми позиками і кредитами. Також обґрунтовує те, що важливими показниками оцінки ступеня ризику виникнення дефолту є сукупний борг країни до її номінального ВВП та державний борг (уряду та центрального банку) країни до її номінального ВВП [6, с.37].

Вавілов В.Я. визначає державний борг як результат взаємозв'язків виконавчих органів державної влади з фізичними і юридичними особами - виконавчими органами інших держав і міжнародними фінансовими організаціями в частині формування фонду запозичених ресурсів для задоволення державних потреб [7, с.15].

Слід зазначити, що державний борг - це загальнотеоретична, фундаментальна, державотворча дефініція. Важливим макроекономічним важелем регулювання економіки держави є державний борг. За допомогою якого, здійснюється обрана економічна стратегія, залучаються кошти для вирішення важливих економічних питань. Негативна сторона державного боргу полягає в тому, що значна величина цього показника збільшує витрати на обслуговування державного боргу, виникає загроза економічній безпеці держави та знижується фінансова стійкість.

Обслуговування боргу - це комплекс дій держави щодо погашення позик, виплати процентів за ними, зміни умов погашення випущених позик. За

рахунок бюджетних коштів відбувається погашення позик. Держава може вдатися до рефінансування державного боргу, тобто погашення заборгованості шляхом випуску нових позик.

До основної частини витрат на обслуговування державного боргу відноситься виплата відсотків по позиках. До інших належать витрати з виготовлення, пересилання і реалізації цінних паперів держави, проведення тиражів погашення та інші витрати.

При обслуговуванні зовнішнього і внутрішнього боргу визначають коефіцієнт обслуговування. Для зовнішнього боргу його розраховують як відношення всіх платежів щодо заборгованості до валютних надходженнях держави, виражене у відсотках. Сприятливим рівнем обслуговування прийнято вважати значення коефіцієнта, що дорівнює 25 % [8].

Міністерство фінансів Україна здійснює обслуговування державного боргу внутрішнього боргу через банківську систему України шляхом проведення операцій з розміщення облігацій внутрішніх державних позик, інших цінних паперів, їх погашення та виплати доходу за ними у вигляді процентів та в іншій формі.

Для фінансування витрат з розміщення, рефінансування, виплати доходу та погашення боргових зобов'язань Україна у складі державного бюджету України створюється фонд обслуговування державного внутрішнього боргу України.

Методами управління державним боргом є конверсія, консолідація, уніфікація, обмін облігацій за регресивним співвідношенням, відстрочення погашення та анулювання позики.

Конверсія - це зміна дохідності позики. Держава, як правило, зменшує розмір процентів, які мають виплачуватися за позиками.

Збільшення термінів дії випущеної позики називають консолідацією. Консолідація і конверсія можуть проводитися також одночасно.

Уніфікація позик - це об'єднання кількох позик в один, коли облігації раніше випущених кількох позик обмінюються на облігації нової позики.

В окремих випадках може здійснюватися обмін облігацій за регресивним співвідношенням, тобто коли декілька раніше випущених облігацій прирівнюються до однієї нової облігації.

Відстрочка погашення позики, як правило, проводиться тоді, коли випуск нових позик використовують для обслуговування раніше випущених позик. Всі зазначені методи застосовують до внутрішнього боргу. Відстрочка погашення боргових зобов'язань, а також анулювання боргу може застосовуватися як до внутрішніх, так і до зовнішніх позик. Анулювання боргів може бути зумовлено фінансовою неспроможністю держави, тобто банкрутством, або політичними мотивами.

Управління державним внутрішнім боргом України здійснюється Міністерством фінансів України у порядку, погодженому з Національним банком України.

Розміщення боргових зобов'язань Уряду України та надання гарантій від його імені проводить за його дорученням Міністерство фінансів України.

Граничні розміри державного внутрішнього боргу України, його структура, джерела і строки погашення встановлює Верховна Рада України одночасно із затвердженням Державного бюджету України на наступний рік.

Рішення проблеми державного боргу є одним із першочергових завдань для українського Уряду. Багато європейських країн мають набагато більший обсяг боргових зобов'язань, ніж Україна, але при цьому рівень розвитку їхніх економік набагато випереджає наш.

Такі негативні явища викликані тим, що в даний час Україна досі не використовує позикові кошти з максимальною ефективністю на благо своєї економіки, насамперед через недосконалість системи управління, законодавчої бази, високого рівня розвитку корупції та тіньового сектору економіки.

Одним із головних завдань української економіки в даний час є зменшення боргової залежності та удосконалення системи управління державним боргом. Для цього необхідно удосконалити управління борговими ризиками, покращити прогнозування боргової політики та її координацію з

податковою, бюджетною та грошово-кредитною політикою. Для виконання даних завдань необхідно:

- прагнення політики до бездефіцитності державного бюджету;
- при одержанні кредитів суб'єктами підприємництва заборонити надання державних гарантій, а також виключити реструктуризацію або списання заборгованості за кредитами, залученими державою або під державні гарантії;
- створення ефективної та прозорої боргової політики за допомогою визначення оптимальних основ управління державним боргом, удосконалення організаційної структури відповідних органів;
- удосконалення політики активного співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями;
- залучення запозичень на вирішення пріоритетних завдань економічного та соціального розвитку;
- використання процесу зваженого трансформування зовнішнього боргу у внутрішній, що вимагає від Уряду, Національного Банку та Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку активних дій спрямованих на удосконалення внутрішнього фінансового ринку;
- проведення продуктивного співробітництва між Національним Банком та Урядом для здійснення валютної та боргової політики, поліпшення валютного контролю та впровадження дієвих заходів щодо легалізації та повернення в Україну вивезених коштів.

Література

1. Макроэкономика: Учебник / под общей редакцией профессора, д.э.н. А. В. Сидоровича. – М. : МГУ им. М. В. Ломоносова, Изд-во «ДИС», 1997. – 416 с.
2. Вахненко Т.П. Особливості формування державного боргу та управління його складовими в період фінансової кризи / Т.П. Вахненко // Фінанси України. – 2009. – №6. – С. 14–28.

3. Мороз Н.П. Стан та основні тенденції розвитку державних фінансів в економічних умовах останніх років // Економічні науки. – Сер. : Облік і фінанси. – 2009. – Вип. 6 (24). – Ч. 2. – С. 65 – 73.
4. Царук О.В. Статистичний аналіз державного боргу України та оцінка його впливу на економіку / О.В. Царук // Банківська справа. – 2007. - № 6. – С. 52 – 59.
5. Самуельсон П.А. Економіка. Навчальний посібник : пер. с англ. – 15-е вид. / за ред. Л.С. Тарасович, А.И. Леуссокого. – М. : Бином: КноРус, 1997. – 799 с.
6. Дудченко В.Ю. Сутність та основні засади програми регулювання державного боргу // Розвиток фінансово-кредитної системи України: здобутки, проблеми, перспективи : тези доп. III Всеукраїнської наук.-практ. конф. аспірантів та молодих вчених, 25-26 жовтня 2007 р./ відп. за вип. Б.І. Пшик. – Львів: Вид-во ЛІБС УБС НБУ, 2007. – С. 36 – 38.
7. Вавилов В.В. Государственный долг / В.В. Вавилов. – МФА. : 1998. – 220 с.
8. Кучер Г.В. Управління державним боргом : автореф. дис. канд. екон. наук / Г.В. Кучер – Київський національний економічний університет міністерства освіти і науки України. – Київ, 2002. – 20 с.